

ritkamód nem annyira sikerére, mint inkább önszuggesztívós mágikus hatására törek-
szik. Elmondható ez a szerelem „stratégijáról” írt versekről éppúgy, mint a gyász
énekeiről, melyekben felidézi azokat a gonosz alvilági szellemeket, amelyek fiát el-
ragadták, hogy szavakban leszámolhasson velük. Talán a pithagoreus filozófia volt
ebben hasonló: mágiának fogta fel a logikát, számmisztikának és varázslatnak.

Marsall mintha egy matematikai vagy fizikai tételt fogalmazna meg a régiek
módján ebben a szerelmes versében: „Minden szeretkezés csipőmozgása / két testet
ha összecsavarna: / lábammal egybeírt lábadú egyetlen, / a legszebb álkulcs be-
nyitni oda, / ahol az S meg a Z betűk egymaguk / széiben független örökkévaló-
ság.” (*Álkulcs*). Tudományosságot imitál nagyszerű prózaverseinek egyikében, a *Be-
számoló a röplabda leütésének pillanatáról* címűben. A sorsdöntő, de sziszüphoszi kö-
vetkezetességgel állandóan megisméltendő sportolói rutinmozdulat fiziológiai, lélek-
tani és ugyanakkor fizikai szételemezése ez. Itt konstruktivista jellege mutatkozik
meg tisztán, habár valami szürrealizmus is van abban, ahogy a másodperc töredék-
idejét kimerevíti, s a felugró röplabdázót megállítja a levegőben, hogy szinte végig-
gondolhassa nemcsak saját életét, a győzelem vagy a vereség esélyét, hanem hazája
történelmi kielégületlenségét és elégtételvágyát is. Itt jegyzem meg, hogy bár Mar-
sall költészete mentes az ideológiától, és aligha sajátíthatják ki a nemzeti fanatikus-
ok és elfogultak, hazafias érzései mélyről és váratlan helyzetekben törnek föl ver-
seiben, hogy találkozzanak az európai kultúra nemzetközi értékeivel, s azokkal köl-
csönösen erősítsék egymást.

Szerkesztési módja a szimmetria, a szabályosság, és egyáltalán a mennyiségtani-
mértani rend érzetét kelti, de hiába mondja József Attila, hogy „A vers: logika: de
nem tudomány” — az ő verslogikája sokszor az arányosságok és ismétlődések rend-
jének ellenére is a gondolkodás bak- és lóugrásainak szeszélyei, az abszurd és a
nonszensz törvényei szerint épül, ha ugyan még logikának mondható; nemhiába írta
nemrég racionálisabb észjárású költőtársa, Petri György egyik versében, hogy „a lí-
ra minden, csak nem logika” — ez is éppen olyan igaz, mint az ellenkezője.

Csupán annyi biztos abban az elképesztő ismeretelméleti kettősségben, amelyet
Marsall tár elibénk, hogy a líra egyszerre lehet mérnöki pontos és teljességgel ir-
racionális — igen, ez a líra ösztönösség és megtervezettség, tiszta szív és tiszta ész
dolga. (*Orpheusz Kiadó, 1991.*)

ALFÖLDY JENŐ

Szilágyi Domokos: Élnem adjatok

Két évvel Szilágyi Domokos halála után, 1978-ban, a Kriterion Könyvkiadónál
megjelent *Kényszerleszállás* összesíti a költő életében kötetekben megjelent verseit,
sőt az utolsó ciklusban kiadatlan, vagy csak lapokban publikált költeményeket is
olvashatunk. Versek mellett prózai alkotásokkal bővíti e kis töredéket *A költő éle-
tei* (Kriterion, 1986), mely leveleket, kortársi vallomásokat is tartalmaz. Már a *Kény-
szerleszállás* kiadói megjegyzésében találunk — a 86-os könyv fülszövegében szintén
hangsúlyozott — utalást: „Fele, sőt harmada sem kerül itt az olvasó elé a megtalált
»posztumuszoknak« — megfelelő bibliográfiai utalásokkal, jegyzetekkel majd a kö-
vetkező *Szilágyi-kötetre marad, a Romániai Magyar Írók sorozatában*” (kiemelés
tőlem).

Nos, megjelent 1978-tól számítva a harmadik, *Élnem adjatok* című gyűjtemé-
nyes Szilágyi—Kriterion kötet, azonban nehéz kitalálni azokat a kritériumokat, me-
lyek figyelembevételével összeállt a közlendő anyag. Műfajilag valóban változatos.

Versek, paródiák, tréfás rögtönzések, gyermekversek, karcolatok, novellák, kismonográfia a kötet ciklusait kialakító szempontok. Időrend szerint 1956—1976 között született írásokat ölel fel.

Az első három rész: *Zúzmarás tavasz (versek, 1956—1966)*, *Amennyit parlag hevertem (versek, 1967—1976)*, *Bájosló (paródiák, tréfás rögtönzések)* több mint fele a költő rövid élete alatt kötetben nem, de *A költő életeiben* kiadatott. Igaz, Kántor Lajos az *Élnem adjatok* utószavában megjegyzi, hogy a *Kényszerleszállás* érdemi pótlására, a pótlás megkezdésére irányul e törekvés. Ennek érdekében jelezhetünk olyan Szilágyi-verseket, melyek ebbe a gyűjteményes kiadásba sem kerültek be: az 1990/12-es Látóban Farkas Árpád tette közzé a *Karácsony*, valamint az *Érkezés* című költeményeket; az 1991 3-as Könyvvilágban Alföldy Jenő említ (sajnos, cím nélkül) egy, az Élet és Irodalomban megjelent verset; az 1978 2-es Korunk angol és román nyelvű alkotásai szintén ide sorolandók. Íme, kettő belőlük saját fordításomban:

Daniel Spingster
(Szilágyi Domokos)

THE DOOR OF NOTHING

The door of Nothing, the door of
[Endless,
the door of Infinite —
it seems to be my End,
it seems to be a Whole, a Quite.
It seems to be neither me, nor you,
it doesn't seem to be like anyone,
it seems to be a match of you and me
which none of us had won.

Szilágyi Domokos

CINTEC DE ZI ŞI NOAPTE

incă şapte ore curg
incă şapte pin-amurg
ş-incă unşpe pină-n noapte
unşpe ore calde coapte
ş-incă-incă douăsprezece
pină dimineaţa rece
ziua care o petrece
omul (orcum ar fi) e ce
trebuie să o întrece

Tovább bonyolódik a kép, ha kötetbeli megjelenésük szerint csoportosítjuk az *Élnem adjatokban* közölt gyermekverseket. Ez a *Kerítsük sorját a csodáknak (gyermekversek)* című ciklus egészében nem nevezhető „posztumusz” anyagnak, hiszen Szilágyi Domokos és Vermesy Péter *Pimpimpáré* könyvében a versek egy része megtalálható (Ifjúsági Könyvkiadó, 1976).

A *Miért* (karcolatok, novellák) rész írásai közül néhány: *Veréb, A büntetés, Az szépséges Arzéna úrhölgynek és a lovagnak keserves históriája, Arkhimédész, Kuttykurutty, Liána* megjelent Szilágyi Domokos *Történetek húsz éven felülieknek* (Ifjúsági Könyvkiadó, 1967) című kötetében, a *Veszekedési tárgyalás, Látogatás* pedig *A költő életeiben*. „Mindenesetre azt hiszem, nem érdemtellenül és nem érdektelenül kerülnek most (újra) az olvasó elé a »Történetek húsz éven felülieknek« (1967) jobb darabjai, kiegészítve később írt novellákkal” — vélekedik az utószóban az

SEMMINEK AJTAJA

Semminek ajtaja, Végtelennek ajtaja,
Határtalannak ajtaja —
az én Végtetemnek tűnik,
egy Egésznek, Teljesnek tűnik,
Hozzám, hozzád hasonlóknak nem tűnik,
mint akárki, olyannak sem tűnik,
mintha egy játszma lenne, tied és
[enyém,
melyben egyikünk sem nyert.

NAPPALI, EJJELI DAL

még hét óra eltelik
még hét óra alkonyig
s még éjjelig tizenegy
meleg érett tizenegy
s tizenkét óra még
a hideg reggelért
a nap melyet ember
eltölt (bármily is legyen) az
mit meg kell haladnia

anyagot összegyűjtő Kántor Lajos. Valóban, a prózaíró Szilágyi kerek, jól felépített történeteit, történetláncolatát (Bágyuj Elemérrel a főszerepben) fordulatos cselekményvezetés, egyénített szereplők, könnyed előadásmód jellemzi.

„Az illúziórombolás, a valóság tudatosításának szándéka vezeti Szilágyi Domokost akkor is, ha a lírán kívüli műfajokhoz fordul. Legjelentősebb teljesítménye e téren a *Kortársunk*, *Arany János* című kismonográfia (1969), egy XX. századi nonkonformista költő irodalomtörténeti esszébe öltöztetett ars poeticája” (Kántor—Láng). Az *Élnem adjatok* utolsó száz oldalán ez a kismonográfia található, mely először 1969-ben jelent meg az Ifjúsági Könyvkiadónál.

A ciklusokat összehasonlítva különös, hogy a költő életében meg nem jelent verses alkotásokat e könyv minél kimerítőbben szándékszik felölelni, míg a prózai írásoknál ez a szempont kevésbé érvényesül, sőt hozzávetőleges következetességről sem beszélhetünk. A teljes életmű kiadásának igénye már a hetvenes évek végén megfogalmazódott, a *Kényszerleszállás* utolsó mondata is erre vonatkozik, és zárhat itt is, hisz az *Élnem adjatok* kötettel a kérdés nem oldódott meg; „e munka befejeztével válik lehetővé az életmű filozófiai és irodalomtörténeti feldolgozása is”. (Kriterion, 1990.)

DOMOKOS JOHANNA

„Az eget testünkbe kövült lehallgatókészüléke”

Darvasi László: *Horger Antal Párisban*

„Néha úgy gondolom, a költészet a világot tanulmányozza, a világ a nyelvet, a nyelv a költészetet, néha pedig így: a költészet a nyelvet tanulmányozza, a nyelv a világot, a világ a költészetet. Mindkét esetben a minket körülvevő és a bennünk létező dolgok nyilvánulnak meg, s ez a legfontosabb...” — olvashatjuk Háy Jánostól második kötetének borítóján. — „Legyen meg végre az a pillanat, amikor a költészet / helyettesíti az irodalomtörténetet?”; „Ne akarjak esztétikus lenni? Nem írni fontos.” — írja Darvasi László *Horger Antal Párisban* című első verseskötetének utolsó, ars-poétikusnak/önértelmezőnek mondható szövegében. Mindkét idézetből kitetszik, hogy e mondatok leírói számára — s ez minden különbözőségük ellenére rokonítja, közös „inerciarendszerben” tárgyalhatóvá teszi őket, sőt egyszersmind jellemző nemzedéküknek (nagyjából a '60-as évek első felében születetteknek) több más tagjára is — a költészetből nem a mesterség, a tökéletesíthető technika, a polcon, illetőleg az irodalomolvasók, -történészek fejében az elődök mellé kerülés, a személyiségből pedig nem az érzelmek, a véges számú élethelyzetre, élményre adott, meglehetősen sztereotip érzelmi reakciók az igazán fontosak. Ez azonban — vigyázat! — csak a fenti megállapítás szavainak, szókapcsolatainak megszokott, manapság domináns értelmében igaz, legalábbis Darvasira, hiszen, ha vallomásának tanúsága szerint az írás aktusánál, *műveleténél* fontosabb is számára egyfajta készenlét; a késznek-levés a személyiség takarékra tételére s a „(kül)világ” megszólaltatására, a nyelvben úgyszólván készen álló, felfedezőre váró mondatok szirénhangjának követésére ezért kötetének egyik *főszereplője* igenis a Nyelv (a beszéd, a költészet), s ha érzelmeit nem rakja is ki kötetének svédasztalára, mint az érzelemhullámzásait, lelki időjárás-változásait magukból kiíró költők, azért nem lehet fel nem figyelni rá, hogy milyen borzasztó fontos ebben a költészetben, ebben a célteréssel nem feltétlenül kecsegtető utazásban a szerelem. Nem az almanachlira préselt, színe-